

Prof. dr hab. Artur Błazejewski
Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego
Ul. Szewska 48
50-139 Wrocław

**Ocena dorobku dr. Martina Rundkvista w związku z postępowaniem
o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie archeologia**

Dr Martin Rundkvist, zatrudniony w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, wystąpił z wnioskiem o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego na podstawie dzieła *Kultura elitarna w szwedzkiej prowincji Östergötland, 400-1500 r. n.e.* Swój dorobek Habilitant przedstawił w klarownym, sporządzonym po polsku autoreferacie, w którym ujął nie tylko prace stanowiące podstawę przewodu ale także inne dokonania naukowe, organizacyjne i dydaktyczne. Autoreferat ten ma, moim zdaniem, pewne usterki redakcyjne, jednak nie wpływają one na ocenę dorobku Dr. M. Rundkvista. Można się zorientować na jego podstawie o zakresie i intensywności aktywności zawodowych Autora, mniej natomiast o samym dziele, które przedstawił do oceny.

Ocena dzieła wskazanego jako podstawa przewodu

Jako podstawę przewodu Autor wskazał kilka prac: „A Viking Boat Grave with Amber Gaming Pieces Excavated at Skanmby, Östergötland, Sweden” *Medieval Archaeology* 52, 2008, 69-101 (artykuł napisany wraz z Howardem Williamsem), *Mead-Halls of the Eastern Geats. Elite Settlements and Political Geography AD 375-1000 in Östergötland, Sweden*, Stockholm 2011 (monografia), *At Home at the Castle. Lifestyles at the Medieval Strongholds of Östergötland AD 1200-1530*, Linköping 2019 (monografia), “Gold-foil Figures and human skulls in the royal hall in Aska, Hagebyhöga, Östergötland”, *Antiquity* 97, 2023, 1534-1547 (artykuł wieloautorski, w którym Habilitant jest głównym autorem).

Chciałbym odnieść się przede wszystkim do zakresu terytorialnego i chronologicznego ocenianego dzieła. W polskim, czy nawet środkowoeuropejskim piśmiennictwie archeologicznym bardzo rzadko określa się zakres chronologiczny pracy w

taki sposób, jak uczynił to M. Rundkvist. Jest to spowodowane oczywiście przez wyraźną cezurę chronologiczną, jaką w dziejach Europy Środkowej (i nie tylko) stanowi okres wędrówek ludów. Ta cezura nie ma jednak takiego samego znaczenia w Europie Północnej. Ponadto, na Półwyspie Skandynawskim mamy niewątpliwie do czynienia z ciągłością osadniczą i kulturową. Oczywiście, notuje się tam w ciągu okresu rzymskiego, czy szerzej, w epoce żelaza kryzysy struktur osadniczych i przemiany ludnościowe. Wspomniana ciągłość jednak nie może być negowana.

Stąd też określenie zakresu chronologicznego dzieła poddanego ocenie w ramach od 400 do 1500 r. po Chr. Ma oczywiście sens. Co więcej, daje szansę na uchwycenie ciekawych procesów społecznych i kulturowych na przestrzeni ponad tysiąca lat. Każda z publikacji składających się na oceniane dzieło ma nieco inaczej określony zakres chronologiczny, wyraźnie jednak obejmują „część wspólną” między latami 400 a 1500 po Chr.

Autor wziął pod uwagę stosunkowo niewielki obszar, a mianowicie wspomnianą w tytule dzieła prowincję dzisiejszej Szwecji, Östergötland. Jest to jednak obszar bez wątpienia kluczowy dla obserwacji przemian kulturowych w całej Skandynawii. Wskazują na to wyraźnie starsze opracowania i chodzi tu nie tylko obserwacje związane z tzw. wędrówką Gotów. Wydaje się, że znaczenie tego obszaru dla rozwoju kulturowego Europy Północnej jest determinowane jego położeniem pomiędzy regionami różniącymi się od siebie kulturowo.

Pozytywnie oceniam także wybór tematu wiodącego, mianowicie podjęcie się omówienia kultury elitarnej. Użycie tego terminu jest bardziej charakterystyczne dla piśmiennictwa dotyczącego późnego średniowiecza, niż bliskiej mi starożytności, jednak jest to tutaj absolutnie uzasadnione. Co więcej, takie a nie inne wyznaczenie ram chronologicznych dzieła, do czego odniosłem się wyżej, daje szansę na ciekawe obserwacje w zakresie przemian tejże kultury elitarnej. Autor wychodzi tu bowiem z czasów napięć związanych z wędrówkami ludów, które w jakimś stopniu dosięgły także Skandynawii a rozważania kończy u schyłku średniowiecza. Analizy te dotyczą zatem z jednej strony czasów wspólnot plemiennych i rodzących się państw a z drugiej czasów pełni kultury rycerskiej aż do jej schyłku u progu nowożytności.

Rozważania Autora dotyczą różnych aspektów kultury elitarnej. W artykule napisanym z H. Williamsem analizowane są specyficzne pochówki „łodziowe”. Pomijając fakt, że dotyczy on obiektów zawierających specyficzne artefakty bursztynowe, wykazano w nim bardzo silne powiązania prowincji Östergötland z terenami wybrzeża norweskiego a także północnymi skrawkami Jutlandii.

Inną tematykę, bo związaną z osadnictwem, poruszył Habilitant w monografii z 2011 r. *Mead-Halls of the Eastern Geats. Elite Settlements and Political Geography AD 375-1000 in Östergötland, Sweden*. Co bardzo ważne dla odbioru książki, Autor zamieścił w niej (s. 11) zestawienie dotyczące podziału chronologicznego Skandynawii, które oczywiście można odnieść także do innych publikacji stanowiących elementy ocenianego dzieła.

Praca ta skomponowana jest właśnie wedle klucza chronologicznego, przy czym omówione zostały nie tylko same specyficzne obiekty mieszkalne, których nazwa jest zawarta w tytule, ale także artefakty i inne obiekty nieruchome. Co godne zauważenia, Dr Martin Rundkvist oparł tę monografię w dużej części na wynikach własnych badań terenowych. W zakresie badanej przez siebie kultury elitarnej Autor nawiązuje tu w niektórych aspektach do wcześniej omówionego artykułu (np. gdy chodzi o obrządek pogrzebowy). Podobnie też ukazuje kulturę omawianej prowincji na tle kulturowym Europy Północnej. Warto wyrazić tu pewne spostrzeżenie na temat stosowanej w książce terminologii. Zastosowano tu termin „mead-halls” na oznaczenie domów (czy rezydencji) elit. Dosłowne tłumaczenie tego zwrotu na język polski byłoby ryzykowne, po prostu błędne. Jest to jednak termin oddający sens pojęcia, podczas gdy terminologia stosowana w polskiej archeologii bywa, moim zdaniem, nie dość precyzyjna (mam na myśli np. określenia domy halowe czy długie), nie do końca informująca o funkcji obiektów.

Inny charakter ma druga monografia z 2019 r. *At Home at the Castle. Lifestyles at the Medieval Strongholds of Östergötland AD 1200-1530*. W odniesieniu do elit ówczesnej Europy mamy tu bowiem do czynienia po prostu z kulturą rycerską, chociaż w odmianie północnoeuropejskiej. Chodzi przy tym o zaawansowaną postać tej kultury oraz o jej schyłek (na przełomie średniowiecza i nowożytności). Podobnie jak we wcześniej wskazanej pracy Autor opiera swoje rozważania na materiałach z konkretnych stanowisk, a niektóre z nich omawia dość szczegółowo. Konstrukcja monografii jest dobrze przemyślana i klarowna, ułatwia percepcję treści. Książka wpisuje się według mnie w nurt publikacji omawiających życie codzienne. Chodzi tu przy tym zarówno o zwyczaje i obyczaje, jak poziom i standardy życia, kwestie zdrowia i pożywienia, rozrywek itd.

Czwarta wreszcie publikacja, czyli artykuł wieloautorski z czasopisma *Antiquity*, traktuje o wyjątkowej, rzadkiej grupie artefaktów złotych, pochodzących z Aska w Östergötland. Rozpatrzono je interdyscyplinarnie, ujmując w artykule zarówno cechy czysto techniczne zabytków, jak i ich znaczenie kulturowe. Są to zabytki bardzo ciekawe, o ciekawej genezie, mocno osadzone w tradycji kulturowej Skandynawii i północnej Jutlandii.

Ogólnie rzecz biorąc, publikacje stanowiące podstawę przewodu habilitacyjnego tworzą dość spójny cykl dotyczący tej samej problematyki, a zatem dotyczą elit społecznych i kultury elitarnej bardzo szeroko pojętej, tak w zakresie struktur osadniczych, obrządku pogrzebowego, jak i życia codziennego. Zaletą cyklu publikacji jest właśnie to, że wzajemnie się uzupełniają, a także omówienie materiały ze szwedzkiej prowincji Östergötland omówiono na tle całej Skandynawii i Jutlandii.

Omawiany wycinek terytorium Półwyspu Skandynawskiego w pełni na to zasługuje na tak dokładne omówienia, które zawierają w sobie elementy analityczne, jak i (szczególnie monografie) syntezy i podsumowania obejmujące najnowszy stan badań. Już wcześniej wspomniałem o dużej jego roli w przemianach kulturowych okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza.

Mankamentem jest, w mojej opinii, niedostateczne porównanie Östergötlandu z innymi strefami kulturowymi Europy. Dla okresu rzymskiego i okresu wędrówek ludów byłoby bardzo ciekawe przeczytać na temat kontaktów dalekosiężnych z Europą Środkową i Wschodnią. Podobnie gdy chodzi o okres wikingi, z dodaniem analiz kontaktów z pozostałymi częściami kontynentu. Z kolei dla późnego średniowiecza interesujące wydaje się osadzenie tego obszaru na tle zachodu Europy, ponieważ zachęca do tego samo badanie kultury rycerskiej. Szersze wnioski byłyby zapewne bardzo ciekawe.

Trzeba jednak stwierdzić, że wskazane publikacje są bardzo rzetelnie napisane, stanowią rezultat solidnych badań Autora, prowadzonych tak indywidualnie, jak i w zespołach badawczych.

Ocena pozostałego dorobku Habilitanta

W autoreferacie Habilitant wskazał liczne swoje aktywności naukowe, organizacyjne i dydaktyczne. Docenić trzeba fakt licznych kampanii wykopaliskowych, które inicjował i skutecznie przeprowadzał dr M. Rundkvist. Pozyskanie tak licznych (150!) grantów badawczych trzeba przyjąć z uznaniem, nawet jeśli weźmie się pod uwagę większe możliwości Szwecji pod tym względem.

Jak pisze Autor, spod jego pióra wyszło 206 publikacji, w tym 6 monografii i 60 artykułów naukowych, co jest pokaźnym dorobkiem, pozostałe to recenzje i artykuły popularnonaukowe (w tym jedna książka). Szkoda, że do autoreferatu nie dołączono spisu tych publikacji niewchodzących w skład ocenianego dzieła, które Habilitant uważa za najistotniejsze. Zwraca uwagę duża liczba prac związanych z popularyzacją nauki –

zaangażowanie w popularyzację uważam za chwalebne a w naszym kraju wciąż niedoceniane. Habilitant sięga w swej działalności do nowych metod upowszechniania wyników badań, jak np. prowadzenie bloga. Co bardzo istotne, dr M. Rundkvist jest członkiem Szwedzkiego Towarzystwa Popularyzacji Nauki, zasiadał w jego Zarządzie a przez ostatnie 3 lata był jego przewodniczącym.

Nie ma wątpliwości, że Dr Martin Rundkvist jest dobrym, uznanym dydaktykiem. Zadbał o fachowe, ponadprzeciętne (jak na Polskę) kwalifikacje w tym zakresie. Prowadził liczne, ciekawe i pożyteczne kursy na uczelniach szwedzkich i na Uniwersytecie Łódzkim. Wykładał gościnnie na licznych uniwersytetach europejskich i amerykańskich. Niewątpliwie jego obecność w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego jest bardzo pożyteczna tak dla życia naukowego tej placówki, jak i dla procesu dydaktycznego.

Nie ma wątpliwości, że Habilitant poprzez swą działalność naukową, popularyzatorską i dydaktyczną stał się postacią rozpoznawalną nie tylko wśród specjalistów.

Podsumowanie

W mojej recenzji zwróciłem uwagę na pewne mankamenty autoreferatu i brak w zakresie analiz przedstawionych do oceny publikacji, gdy chodzi o porównanie prowincji Östergötland z obszarami Europy poza Skandynawią. Ogólnie jednak co do meritum wszystkie publikacje składające się na dzieło *Kultura elitarna w szwedzkiej prowincji Östergötland, 400-1500 r. n.e.* oceniam jako wartościowe, utrzymane na dobrym poziomie naukowym. Także i pozostały dorobek naukowy, organizacyjny i dydaktyczny jest pokaźny i znaczący.

Stwierdzam, że przedstawione do oceny dzieło Dr. Martina Rundkvista *Kultura elitarna w szwedzkiej prowincji Östergötland, 400-1500 r. n.e.* jako podstawa do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w zakresie archeologii spełnia wymogi stawiane przez stosowne przepisy w tym zakresie. W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie Dr. M. Rundkvista do dalszych etapów postępowania.

VIDI DECANUS

DZIEKAN
Wydziału Archeologii
prof. dr hab. Andrzej Michałowski

Prof. dr hab. Artur Błażejowski

